

Sławomir Pilipiec

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

slawomi.pilipiec@poczta.umcs.lublin.pl

Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych radców prawnych

Right to the Court in Legal Advisors Disciplinary Case

STRESZCZENIE

Samorząd zawodowy radców prawnych reprezentuje radców prawnych wykonujących zawód zaufania publicznego i sprawuje pieczęć nad należyтым wykonywaniem zawodu radcy prawnego w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Pieczęć sprawowana przez samorząd zawodowy ma charakter formalny i jest realizowana w postępowaniu dyscyplinarnym. Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych radców prawnych jest zatem realizowane w ramach postępowania dyscyplinarnego, które ma charakter postępowania represyjnego, tj. takiego, które ma na celu poddanie jednostki jakiejś formie dolegliwości, najczęściej w postaci określonej sankcji. Postępowanie dyscyplinarne ma charakter postępowania pozasądowego (w sensie rozumienia sądów powszechnych), gdyż jest prowadzone przez organy dyscyplinarne samorządu radców prawnych, którymi są rzecznik dyscyplinarne i sądy dyscyplinarne. Prawo radcy prawnego do sądu dyscyplinarnego w postępowaniu dyscyplinarnym w swej treści jest podobne do prawa do sądu powszechnego. Gwarancje prawa do sądu odnoszą się do postępowania dyscyplinarnego z uwagi na jego represyjny charakter, ale również dlatego, że w postępowaniu takim dochodzi do orzekania o sytuacji prawnej jednostki. Prawo do sądu, jako prawo osobiste każdego człowieka, jest określone w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”. Prawo do sądu składa się z kilku nierozdzielnych elementów: 1) prawa dostępu do sądu, 2) prawa do rzetelnego postępowania, czyli odpowiedniego ukształtowania postępowania przed sądem (opartego o właściwą procedurę, uczciwego i publicznego procesu, z uczestnictwem podmiotu w gwarantującym jego prawa postępowaniu), 3) prawa do wyroku sądowego (uzyskania w rozsądnym terminie rozstrzygnięcia sprawy orzeczeniem sądu), 4) prawa do obrony, 5) prawa do wysłuchania (prawa do informacji, zajęcia stanowiska, rozważenia faktycznych twierdzeń i prawnych roszczeń). Wydaje się, że prawo do wyroku sądowego, prawo do obrony i prawo do wysłuchania mieszczą się w szeroko pojętym prawie do rzetelnego postępowania. Uzupełnieniem treści prawa do sądu jest art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw. Artykuł ten normuje prawo

do sądu rozumiane jako środek ochrony wolności i praw. Prawo do sądu należy rozumieć jako konstytucyjną zasadę prawa. Prawo do sądu jest zasadą prawa, gdyż jest prawem człowieka, a jednocześnie jest środkiem ochrony wolności praw człowieka i obywatela.

Słowa kluczowe: prawo do sądu; radca prawny; postępowanie dyscyplinarne; odpowiedzialność dyscyplinarna; sąd dyscyplinarny; samorząd zawodowy; dostęp do sądu; rzetelność postępowania; domniemanie niewinności; prawo do obrony

I.

Każdy radca prawny, wykonując swój zawód polegający na świadczeniu usług prawnych, należy do samorządu zawodowego radców prawnych. Oznacza to, że w zakresie pozycji społecznej i roli społecznej podlega ustawie o radcach prawnych¹ i Kodeksowi Etyki Radcy Prawnego². Zgodnie z art. 40 ust. 2 ustawy o radcach prawnych „Przynależność radców prawnych i aplikantów radcowskich do samorządu jest obowiązkowa”. Radców prawnych łączy z innymi radcami prawnymi solidarność środowiskowa. Wynika ona z określonych atrybutów bycia radcą prawnym. Związane z byciem radcą prawnym są właściwe sposoby zachowania czy też styl postępowania wynikający z takich samych zasad zawartych w deontologii zawodu radcy prawnego. Z pozycją radcy prawnego związana jest również mentalność środowiskowa, co oznacza, że każdy radca powinien być nosicielem i realizatorem podobnej ideologii wykonywania zawodu. Środowisko radcowskie może różnić się poglądami osobistymi swych członków, lecz istnieje deontologia zawodu wspólna dla wszystkich radców prawnych. Atrybutem radcy prawnego są także charakterystyczne dla zawodu wspólne interesy, standardy życiowe, prestiż środowiskowy czy też autorytet zawodu radcy prawnego³. Z oficjalnej strony samorządu radców prawnych wynika, że

Radca prawny wykonujący w sposób samodzielny i niezależny wolny zawód służy interesom wymiaru sprawiedliwości, jak również tym, których prawa i wolności zostały mu powierzone dla ochrony. Zawód radcy prawnego podlegający ochronie Konstytucji RP stanowi jedną z gwarancji poszanowania prawa. Jest to zawód zaufania publicznego, respektujący ideały i obowiązki etyczne ukształtowane w toku jego wykonywania. Zdefiniowanie reguł postępowania w życiu zawodowym i korporacyjnym przyczynia się do godnego i uczciwego wykonywania zawodu radcy prawnego⁴.

¹ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 o radcach prawnych (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 637, 993, 1778).

² Załącznik do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. – Kodeks Etyki Radcy Prawnego.

³ S. Pilipiec, *Współczesna rola radcy prawnego*, [w:] *Prawo wobec wyzwań współczesności*, red. P. Ruczkowski, Kielce 2011, s. 221.

⁴ KIRP, *Kodeks Etyki Radcy Prawnego*, <http://kirp.pl/etyka-i-wykonywanie-zawodu/etyka/kodeks-etyki-radczy-prawnego> [dostęp: 10.04.2016].

Samorząd zawodowy radców prawnych, zgodnie z Konstytucją RP, reprezentuje radców prawnych wykonujących zawód zaufania publicznego i sprawuje pieczę nad należytym wykonywaniem zawodu radcy prawnego w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony⁵. Piecza sprawowana przez samorząd zawodowy jest wykonywana w formie formalnej i nieformalnej kontroli społecznej, której podlega zachowanie każdego radcy prawnego i odpowiednio aplikanta radcowskiego. Formalna kontrola odbywa się za pomocą organów samorządu radców prawnych na zasadzie stosowania środków przymusu w ramach postępowania dyscyplinarnego, określonych ustawą o radcach prawnych⁶, a następnie może podlegać kontroli ze strony Sądu Najwyższego w postaci kasacji od wyroku sądu dyscyplinarnego. Kontrola nieformalna zaś polega na zasadzie stosowania dyscyplinujących środków społecznych (np. przekonywania, etykietowania)⁷. Jak podkreśla się w doktrynie, ponoszenie odpowiedzialności dyscyplinarnej przed organami składającymi się z członków tej samej grupy zawodowej uzasadnione jest tym, że osoby te posiadają kompetencje pozwalające im właściwie określić wymagania etyczne i profesjonalne stawiane osobom podlegającym odpowiedzialności dyscyplinarnej, a przez to dokonać oceny, czy doszło do popełnienia przewinienia dyscyplinarnego⁸.

Odpowiedzialność dyscyplinarna radcy prawnego może mieć charakter bardzo surowy, łącznie z usunięciem z zawodu, a zatem bardzo ważne jest, aby stopień surowości stosowanych środków przymusu korespondował ze sposobem unormowania w sposób zapewniający radcy prawnemu przestrzeganie jego praw. Elementem

⁵ Art. 17 ust. 1 Konstytucji RP stanowi, że „W drodze ustawy można tworzyć samorzady zawodowe reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U., nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

⁶ Zgodnie z art. 65 ust. 1 ustawy o radcach prawnych karami dyscyplinarnymi są: 1) upomnienie, 2) nagana, 3) kara pieniężna, 4) zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na czas od 3 miesięcy do 5 lat, a w stosunku do aplikantów radcowskich – zawieszenie w prawach aplikanta na czas od jednego roku do 3 lat, 5) pozbawienie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego, a w stosunku do aplikantów radcowskich – wydalenie z aplikacji. Do innych stosowanych ustawowo środków przymusu należy zakaz wykonywania patronatu, obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego, podanie treści orzeczenia do publicznej wiadomości w określony sposób czy też utrata biernego i czynnego prawa wyborczego do organów samorządu radców prawnych (art. 65 ust. od 2a do 2h ustawy o radcach prawnych). Ponadto według art. 66 ust. 1 ustawy o radcach prawnych, „Jeżeli przewinienie dyscyplinarne jest mniejszej wagi albo w świetle okoliczności sprawy będzie to wystarczającym środkiem dyscyplinującym radcę prawnego lub aplikanta radcowskiego bez potrzeby wymierzenia kary dyscyplinarnej, dziekan rady okręgowej izby radców prawnych, na wniosek rzecznika dyscyplinarnego, może poprzestać na udzieleniu ostrzeżenia radcy prawnemu lub aplikantowi radcowskiemu”.

⁷ Zgodnie z art. 43 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego „Radca prawny powinien zwracać uwagę każdemu członkowi samorządu radców prawnych, który postępuje niezgodnie z Kodeksem Etyki Radcy Prawnego”.

⁸ P. Przybysz, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*, „Państwo i Prawo” 1998, z. 8, s. 75.

systemu prawnego chroniącym prawo osoby poddanej postępowaniu dyscyplinarnemu powinna być zasada prawa do sądu. Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych radców prawnych jest realizowane w ramach postępowania dyscyplinarnego, które ma charakter postępowania represyjnego, tj. takiego, które ma na celu poddanie jednostki jakiejś formie dolegliwości, najczęściej w postaci określonej sankcji⁹. Postępowanie dyscyplinarne ma charakter postępowania pozasądowego (w sensie rozumienia sądów powszechnych), gdyż jest prowadzone przez organy dyscyplinarne samorządu radców prawnych, którymi są rzecznik dyscyplinarne i sądy dyscyplinarne. Cechą charakterystyczną i zarazem konstytutywną samorządu zawodowego jest istnienie wewnętrznego postępowania dyscyplinarnego honorowanego i chronionego przez państwo. Element ten wyróżnia współczesne korporacje zawodowe od innych form organizacji społecznych i społeczno-ekonomicznych, takich jak związki zawodowe, stowarzyszenia czy przedsiębiorstwa. Tym samym sprawy związane z postępowaniem dyscyplinarnym należą do najważniejszych kwestii dotyczących działalności samorządu radców prawnych. Postępowanie to w rozumieniu procedury, w ramach której jest realizowana odpowiedzialność radców prawnych, jest prowadzone na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego, z uwzględnieniem odrębności wynikających z przepisów ustawy o radcach prawnych¹⁰. Zgodnie z art. 42 ust. 1 ustawy o radcach prawnych organami samorządu sprawującymi kontrolę formalną nad zachowaniem radców prawnych są Główny Rzecznik Dyscyplinarne i Wyższy Sąd Dyscyplinarne oraz rzecznik dyscyplinarne i okręgowy sąd dyscyplinarne¹¹.

Wyższy Sąd Dyscyplinarne jest organem samorządu radców prawnych powoływanym przez Krajowy Zjazd Radców Prawnych, następnie wybiera on ze swego grona przewodniczącego i zastępców. Ze swojej działalności składa sprawozdanie przed Zjazdem, które jest przez Zjazd rozpatrywane i podlega zatwierdzeniu. Zgodnie z art. 62 ustawy o radcach prawnych Wyższy Sąd Dyscyplinarne rozpatruje odwołania od orzeczeń okręgowych sądów dyscyplinarnych jako sąd odwoławczy (II instancji). Wyższy Sąd Dyscyplinarne rozpatruje, jako sąd I instancji, sprawy dyscyplinarne członków Krajowej Rady Radców Prawnych i rad okręgowych izb radców prawnych. Odwołania od orzeczeń wydanych w tym trybie rozpatruje ten sam sąd w innym, pięcioosobowym składzie. Członkowie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, analogicznie jak sędziowie okręgowych sądów

⁹ W. Bujko, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2015, s. 492.

¹⁰ *Ibidem*, s. 510.

¹¹ Zgodnie z § 1 regulaminu funkcjonowania sądów dyscyplinarnych samorządu radców prawnych „Sądami dyscyplinarnymi są: okręgowe sądy dyscyplinarne okręgowych izb radców prawnych oraz Wyższy Sąd Dyscyplinarne Krajowej Izby Radców Prawnych”. Zob. załącznik do uchwały nr 99/IX/2015 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 11 września 2015 r. w sprawie Regulaminu funkcjonowania sądów dyscyplinarnych samorządu radców prawnych, http://kirp.pl/wp-content/uploads/2015/02/Uchwa%C5%82a_KRRP_99_IX_2015.pdf [dostęp: 10.05.2016].

dyscyplinarnych, w zakresie orzekania w sprawach dyscyplinarnych podlegają tylko przepisom prawa. Zgodnie z art. 54¹ ust. 1 ustawy o radcach prawnych „Do zakresu działania rzecznika dyscyplinarnego należą czynności w postępowaniu dyscyplinarnym, określone w ustawie i przepisach wydanych na jej podstawie”. Kompetencje sądów dyscyplinarnych reguluje art. 54 ust. 1 ustawy o radcach prawnych. Zgodnie z nim okręgowy sąd dyscyplinarny rozpatruje sprawy dyscyplinarne członków okręgowej izby radców prawnych wniesione przez rzecznika dyscyplinarnego oraz odwołania od ostrzeżeń dziekańskich.

Prawo radcy prawnego do sądu dyscyplinarnego w postępowaniu dyscyplinarnym w swej treści podobne jest do prawa do sądu powszechnego. Gwarancje prawa do sądu odnoszą się do postępowania dyscyplinarnego z uwagi na jego represyjny charakter, ale również z uwagi na to, że w takim postępowaniu dochodzi do orzekania o sytuacji prawnej jednostki¹².

Prawo do sądu natomiast, jako prawo osobiste każdego człowieka, jest określone w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”. Prawo do sądu składa się zatem z kilku nierozdzielnych elementów: 1) prawa dostępu do sądu, czyli prawa inicjowania postępowania przed sądem w razie naruszenia chronionych praw jednostki; dostęp ten ma być realny między innymi dzięki odpowiedniej organizacji terytorialnej sądów, umiarkowanym opłatom itp., 2) prawa do rzetelnego postępowania, czyli odpowiedniego ukształtowania postępowania przed sądem (opartego o właściwą procedurę, uczciwego i publicznego procesu, z uczestnictwem podmiotu w postępowaniu gwarantującym jego prawa), 3) prawa do wyroku sądowego (uzyskania w rozsądnym terminie rozstrzygnięcia sprawy orzeczeniem sądu), 4) prawa do obrony, 5) prawa do wysłuchania (prawa do informacji, zajęcia stanowiska, rozważenia faktycznych twierdzeń i prawnych roszczeń). Wydaje się, że prawo do wyroku sądowego, prawo do obrony i prawo do wysłuchania mieszczą się w szeroko pojętym prawie do rzetelnego postępowania. Uzupełnieniem treści prawa do sądu jest art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym „Ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw”. Artykuł ten normuje prawo do sądu rozumiane jako środek ochrony wolności i praw¹³.

Prawo do sądu należy rozumieć jako konstytucyjną zasadę prawa. Prawo do sądu jest zasadą prawa, gdyż jest prawem człowieka, a jednocześnie jest środkiem ochrony wolności praw człowieka i obywatela. Wprawdzie ustrojodawca rozdzielił pojęcie prawa do sądu z art. 45, rozumianego jako prawo człowieka, które znajduje się w Konstytucji RP w podrozdziale *Wolności i prawa osobiste*,

¹² Wyrok TK z dnia 8 grudnia 1998 r., sygn. akt K 41/97, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19981581043> [dostęp: 10.05.2016].

¹³ S. Pilipiec, P. Szreniawski, *Socjologia administracji. Zarys wykładu*, Toruń 2013, s. 122–123.

od prawa do sądu rozumianego jako środek ochrony innych praw z art. 77 ust. 2, które znajduje się w podrozdziale *Środki ochrony wolności i praw*, jednakże oba pojęcia prawa do sądu łącznie tworzą zasadę prawa do sądu.

Konstytucyjne prawo do sądu obejmuje wszystkie rodzaje spraw. Konstytucja RP nie różnicuje prawa do sądu nie tylko ze względu na rodzaj sprawy, ale również ze względu na to, przed jakim sądem jest realizowane postępowanie. Postępowanie dyscyplinarne radców prawnych jest realizowane przed sądami dyscyplinarnymi, które mają charakter organów samorządowych i nie są organami państwowymi. Organy te, mimo że są nazywane w ustawie o radcach prawnych sądami dyscyplinarnymi, nie są sądami powszechnymi w rozumieniu Konstytucji RP, która przez sądy rozumie organy władzy sądowniczej. W doktrynie słusznie podkreśla się, że samo przekazanie przez ustawodawcę orzekania w sprawach dyscyplinarnym organom niepaństwowym o charakterze quasi-sądowym jest na gruncie Konstytucji RP dopuszczalne, lecz wymaga poddania orzecznictwa sądów dyscyplinarnych kontroli ze strony sądów państwowych¹⁴.

Zgodnie z art. 62² ust. 1 ustawy o radcach prawnych od orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w II instancji przysługuje stronom (obwinionym, pokrzywdzonym)¹⁵, Ministrowi Sprawiedliwości, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Prezesowi Krajowej Rady Radców Prawnych kasacja do Sądu Najwyższego. Kasacja ta ma charakter szerszy niż w prawie karnym, gdyż zgodnie z art. 62³ ustawy o radcach prawnych może być wniesiona z powodu rażącego naruszenia prawa oraz rażącej niewspółmierności kary dyscyplinarnej. Z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego wynika, że sądowe postępowanie kontrolne ma na celu przede wszystkim weryfikację prawidłowości postępowania przed organami samorządowymi, w tym prawidłowości stosowania przez te organy przepisów zapewniających obwinionemu prawo do obrony w postępowaniu dyscyplinarnym, nie polega zaś na rozstrzyganiu od podstaw o odpowiedzialności dyscyplinarnej obwinionego¹⁶.

Konstytucyjna zasada prawa do sądu, umieszczona w Konstytucji RP w art. 45 i wzmocniona w art. 77 ust. 2, jest zatem gwarancją zapewnienia ochrony praw jednostki również w postępowaniu dyscyplinarnym i odnosi się do sądów dyscyplinarnych (okręgowego sądu dyscyplinarnego i Wyższego Sądu Dyscyplinarnego) oraz w procedurze kasacyjnej do Sądu Najwyższego¹⁷. Przez kontrolę ze

¹⁴ W. Bujko, *op. cit.*, s. 519.

¹⁵ Zgodnie z art. 68 ust. 1 ustawy o radcach prawnych „Stronami w dochodzeniu są obwiniony i pokrzywdzony, a w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym – oskarżyciel, obwiniony i pokrzywdzony”.

¹⁶ Wyrok TK z dnia 25 czerwca 2012 r., sygn. akt K 9/10, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20120000760&min=1> [dostęp: 10.05.2016].

¹⁷ Trybunał Konstytucyjny stoi na stanowisku, że zarówno do podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej, jak i procedury, w jakiej dochodzi do jej realizacji, zastosowanie mają gwarancje ustanowione w rozdziale II Konstytucji RP zatytułowanym *Wolności, prawa i obowiązki człowie-*

strony sądu państwowego, jakim jest Sąd Najwyższy, następuje realizacja zasady prawa do sądu radców prawnych i aplikantów radcowskich, o których prawach rozstrzygają pozasądowe organy orzecznicze, jakimi są sądy dyscyplinarne.

II.

Zasadniczą funkcją postępowania dyscyplinarnego jest ochrona interesu publicznego w zakresie pieczy samorządu radców prawnych nad wykonywaniem zawodu radcy prawnego. Pod tym pojęciem należy rozumieć zarówno interesy samorządu radców prawnych jako wspólnoty, jak i indywidualne interesy jej członków, czyli radców prawnych i aplikantów radcowskich, których respektowanie tworzy warunki harmonijnego funkcjonowania samorządu zawodowego radców prawnych. E. Durkheim podkreślał, że całe prawo jest prywatne w tym sensie, że zawsze i wszędzie jednostki są obecne i działają, ale przede wszystkim jest ono publiczne w tym sensie, że stanowi funkcję społeczną i że jednostki są (choć z różnych względów) funkcjonariuszami społeczeństwa¹⁸. Na straży interesu publicznego w sprawach ściganych z urzędu stoi rzecznik dyscyplinarny Okręgowej Izby Radców Prawnych lub Główny Rzecznik Dyscyplinarny Krajowej Rady Radców Prawnych jako oskarżyciel publiczny. Ochronie interesu prywatnego, zarówno pokrzywdzonego przez zachowanie radcy prawnego, jak i sprawcy (radcy prawnego lub aplikanta), służy prawo do sądu i wynikające z niego gwarancje procesowe.

Zasada prawa do sądu w postępowaniu dyscyplinarnym chroni radcę prawnego przed możliwością „pozasamorządowego” uznania winy i wymierzenia kary, a także umożliwia radcy prawnemu oczyszczenie się z zarzutów. Ponadto uniemożliwia ona arbitralne ograniczenie przysługujących radcy prawnemu praw człowieka w ramach środków procesowych (jak np. przeszukanie, podsłuch, kontrola korespondencji itd.). Od strony pokrzywdzonego, który jest pokrzywdzony zachowaniem radcy prawnego, prawo do sądu dyscyplinarnego realizuje społeczne poczucie sprawiedliwości (ukaranie sprawcy), umożliwiając dochodzenie zadośćuczynienia (odszkodowania) za doznaną krzywdę (szkodę). Zgodnie z wymogami ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej radców prawnych ubezpieczyciel wypłaca pieniądze po zakończeniu postępowania sądowego lub dyscyplinarnego, w którym zostaje stwierdzona wina radcy prawnego.

Realizacja prawa do sądu w dziedzinie postępowania dyscyplinarnego, w zakresie prawa materialnego, jest oparta na ustawie o radcach prawnych, Kodeksie

ka i obywatela, w szczególności zaś gwarancje określone w art. 42–45 Konstytucji RP. Zob. wyrok TK z dnia 8 grudnia 1998 r., sygn. akt K 41/97; wyrok TK z dnia 29 stycznia 2013 r., sygn. akt SK 28/11, <http://isap.sejm.gov.pl/Download.jsessionid=C71D428AF0B1D39F2062CAFB2CF9EC77?id=WDU20130000164&type=1> [dostęp: 10.05.2016].

¹⁸ E. Durkheim, *O podziale pracy społecznej*, Warszawa 1999, s. 90.

Etyki Radcy Prawnego, regulaminie wykonywania zawodu i innych aktach normatywnych tworzonych przez organy samorządu zawodowego radców prawnych mających charakter prawa wewnętrznego obowiązującego. W zakresie prawa procesowego postępowanie dyscyplinarne radców prawnych oparte jest natomiast na kodeksie karnym¹⁹ i przede wszystkim na kodeksie postępowania karnego²⁰. Zgodnie bowiem z art. 74¹ ustawy o radcach prawnych „W sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy: 1) Kodeksu postępowania karnego, 2) rozdziałów I–III Kodeksu karnego”. Oczywiście zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że w postępowaniu dyscyplinarnym nie muszą zostać zapewnione gwarancje tożsame z tymi, które przysługują oskarżonemu w postępowaniu karnym. Standardy postępowania karnego mają jedynie odpowiednie zastosowanie w postępowaniu dyscyplinarnym²¹.

Wymiar sprawiedliwości w sprawach dyscyplinarnych, zgodnie z ustawą o radcach prawnych, sprawują okręgowe sądy dyscyplinarne, Wyższy Sąd Dyscyplinarny i Sąd Najwyższy. Pod pojęciem sprawy dyscyplinarnej natomiast należy rozumieć sprawę o czyn zabroniony będący deliktem dyscyplinarnym, w stosunku do którego sąd dyscyplinarny prowadzi postępowanie.

III.

Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych może być realizowane w różnych zakresach. Wyraża się ono w uprawnieniu do złożenia w Izbie skargi, która staje się podstawą rozpoznania przez Rzecznika Dyscyplinarnego sprawy dyscyplinarnej. Sprawa taka odbywa się przed sądem jedynie w głównych fazach postępowania. Prawo do sądu wyraża się również w tym, że sądom dyscyplinarnym jest przyznana określona w ustawie wyłączna kompetencja do rozpoznania sprawy merytorycznie, w głównych stadiach postępowania i orzekania o winie oraz odpowiedzialności dyscyplinarnej w związku z zarzutem popełnienia deliktu etycznego. Podmioty, których sprawa dotyczy, mają gwarancję, iż orzekać w tym zakresie będą sądy powołane ustawą o radcach prawnych, właściwe, niezależne, bezstronne i niezawisłe, nie zaś jakieś inne pozasądowe organy samorządu zawodowego²².

¹⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U., nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

²⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U., nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

²¹ Wyrok TK z dnia 29 stycznia 2013 r., sygn. akt SK 28/11.

²² W. Daszkiewicz, *Konstytucyjne prawo do sądu a nowy Kodeks postępowania karnego (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Nowy Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, red. E. Skrętowicz, Kraków 1998, s. 49–52.

Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych od strony podmiotowej przysługuje jednostce w dwóch przypadkach. Po pierwsze, gdy organ władzy samorządowej ingeruje w sferę wykonywania zawodu radcy prawnego. Ma to miejsce, gdy stawia radcy prawnemu zarzut popełnienia deliktu dyscyplinarnego i w konsekwencji usiłuje obalić chroniące go domniemanie niewinności ze wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami. Domniemanie niewinności chroni każdego do czasu prawomocnego skazania za delikt dyscyplinarny i radca prawny w takiej sytuacji realizuje swoje prawo do sądu przez prawo do obrony. Po drugie, gdy obwinienie pochodzi od podmiotu niereprezentującego władzy samorządowej, czyli gdy jest to skarga w sprawach dyscyplinarnych każdej jednostki przeciwko radcy prawnemu²³. Prawo do sądu w takim przypadku jest rozumiane jako prawo do zainicjowania postępowania przed sądem dyscyplinarnym.

Problemem natomiast jest prawo do sądu ofiary deliktu dyscyplinarnego, czyli osoby, która może mieć status pokrzywdzonego. W postępowaniu dyscyplinarnym osoba taka może występować jedynie w roli skarżącego i świadka. Wydaje się zatem, że realizacja uprawnień podmiotów pokrzywdzonych w sprawach dyscyplinarnych będzie również czynieniem użytku z prawa do sądu dyscyplinarnego. Z zasady demokratycznego państwa prawnego zawartej w art. 2 Konstytucji RP także wynika gwarantowanie prawa do sądu. Oznacza to obowiązek dla ustawodawcy regulacji prawnej dotyczącej prawniczych samorządów zawodowych, która zapewni rozpatrzenie sprawy przez sąd dyscyplinarny na żądanie zainteresowanego w sprawach dyscyplinarnych.

Zakres przedmiotowy prawa do sądu dotyczy wszystkich spraw zawodowych radcy prawnego związanych z deontologią zawodu oraz każdego rodzaju zachowania radcy prawnego, które może naruszyć godność zawodu. Zgodnie z art. 6 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego radca prawny, mając na uwadze treść roty ślubowania określoną w ustawie o radcach prawnych²⁴, jest obowiązany wykonywać czynności zawodowe rzetelnie i uczciwie, zgodnie z prawem, zasadami etyki zawodowej i dobrymi obyczajami. Zgodnie z art. 11 ust. 1 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego radca prawny jest obowiązany dbać o godność zawodu nie tylko przy wykonywaniu czynności zawodowych, ale również w działalności publicznej i w życiu prywatnym²⁵.

²³ P. Hofmański, *Prawo do sądu w sprawach karnych jako gwarancja ochrony praw człowieka*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997, s. 201.

²⁴ Art. 27 ust. 1 ustawy o radcach prawnych stanowi: „Rota ślubowania składanego przez radcę prawnego ma następujące brzmienie: »Ślubuję uroczyście w wykonywaniu zawodu radcy prawnego przyczyniać się do ochrony i umacniania porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, obowiązki zawodowe wypełniać sumiennie i zgodnie z przepisami prawa, zachować tajemnicę zawodową, postępować godnie i uczciwie, kierując się zasadami etyki radcy prawnego i sprawiedliwości«”.

²⁵ Art. 11 ust. 2 KERP stanowi, że „Naruszeniem godności zawodu radcy prawnego jest w szczególności takie postępowanie radcy prawnego, które mogłoby zdyskredytować go w opinii publicznej lub podważyć zaufanie do zawodu radcy prawnego”.

Problemem w dostępie do sądu dyscyplinarnego jest zapewnienie wyłączności takich sądów w rozstrzyganiu deliktów dyscyplinarnych oraz zapewnienie jak najszerszej możliwości odwołania się zarówno skarżącego, jak i obwinionego do sądu wyższej instancji, czyli Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, przy istnieniu stosownych zabezpieczeń w postępowaniu przed tym sądem. Chodzi tu przede wszystkim o problem dwuinstancyjności postępowania w sprawach dyscyplinarnych na poziomie samorządu zawodowego i prób władzy politycznej pozbawienia samorządów zawodowych (w tym samorządu radców prawnych) kompetencji do sprawowania sądownictwa dyscyplinarnego w I i II instancji. Z punktu widzenia właściwego sprawowania konstytucyjnej pieczy nad zawodem radcy prawnego każda kwestia prawna wpływająca do sądu dyscyplinarnego w celu rozstrzygnięcia w postępowaniu dyscyplinarnym powinna być objęta zasadą samorządowej dwuinstancyjności.

IV.

Prawo do sądu dyscyplinarnego to przede wszystkim prawo dostępu do sądu (*right of acces to the court*) oraz prawo do rzetelnego procesu (zasada *fair trial*).

W zakresie postępowania dyscyplinarnego prawo do rzetelnego procesu można rozumieć zgodnie z ogólnymi standardami przyjętymi przez prawo międzynarodowe i europejskie. Podnieść jedynie należy, że skoro zasada *fair trial* dotyczy „zasadności oskarżenia w sprawach karnych” przeciwko określonej osobie, to trzeba przyjąć, że reguły z niej wynikające powinny mieć zastosowanie w całym postępowaniu dyscyplinarnym, również na etapie postępowania sprawdzającego, kiedy zbiera się materiał dowodowy, który może być w szerokim zakresie wykorzystany na rozprawie przed sądem dyscyplinarnym, przebiegającej według przepisów postępowania karnego²⁶.

Z kolei prawo dostępu do sądu w sprawach dyscyplinarnych jest rozumiane w ten sposób, że jeżeli radca prawny został obwiniony o popełnienie deliktu dyscyplinarnego, to musi mieć prawo do tego, aby sprawę rozpoznał niezależny i bezstronny sąd dyscyplinarny, przy zachowaniu elementarnych gwarancji procesowych wynikających z kodeksu postępowania karnego. Rolą każdego prawniczego samorządu zawodowego jako samorządu zaufania publicznego jest w ramach pieczy nad wykonywaniem zawodu zorganizowanie sprawnego sądownictwa i zapewnienie do niego dostępu²⁷.

²⁶ K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 2008, s. 81.

²⁷ P. Bischofberger, *Die Verfahrensgarantie der Europäischen Konvention zum Schutze der Menschenrechten und Grundfreiheiten (art. 5 und 6) in ihrer Einwirkung an das schweizerische Strafrecht*, Zürich 1972, s. 45.

V.

Powszechnie uznawanymi w państwach demokratycznych zasadami prawnymi odnoszącymi się do prawa do sądu w sprawach dyscyplinarnych są zasady domniemania niewinności i prawa do obrony. Wprawdzie w doktrynie podnosi się, że z wykładni systemowej przepisu art. 45 Konstytucji RP wynika, że prawo do sądu należy do kategorii praw i wolności osobistych i nie obejmuje swym zakresem tych uprawnień, które są wprawdzie z tym prawem powiązane merytorycznie lub funkcjonalnie, lecz stanowią przedmiot odrębnych praw i wolności obywatelskich. Nie ulega jednak wątpliwości, że domniemanie niewinności i prawo do obrony stanowią istotny element prawa do sądu i w odniesieniu do postępowania dyscyplinarnego, realizowanego na podstawie norm postępowania karnego, ma zastosowanie w tym zakresie przepis art. 42 ust. 2 i 3 Konstytucji RP²⁸.

Zasada domniemania niewinności stanowi zasadniczą dyrektywę określającą sytuację procesową obwinionego radcy prawnego. Jest ona przedłużeniem domniemania uczciwości i reguły, że nikt nie może być uważany za sprawcę deliktu dyscyplinarnego, jeżeli nie zostanie to stwierdzone w drodze przewidzianej obowiązującymi przepisami. Domniemanie niewinności oznacza, że obwiniony ma być uważany za niewinnego dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona zgodnie z przepisami ustawy o radcach prawnych i odpowiednio kodeksu postępowania karnego²⁹.

Drugą zasadą statuującą prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych, opierającą się na przesłankach humanitarnych, jest dyrektywa, według której oskarżonemu w postępowaniu dyscyplinarnym należy zapewnić prawo do obrony. Pogląd, że prawo do obrony jest częścią prawa do sądu reprezentuje również w swoim orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny. Prawo do obrony jest zawarte w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. Zgodnie z nim „Každy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu”. Zgodnie natomiast z art. 68 ust. 4 ustawy o radcach prawnych obwiniony może mieć obrońcę. Może nim być wyłącznie radca prawny lub adwokat. Prawo to polega nie tylko na możliwości posiadania obrońcy, ale także na możliwości przedstawiania przez podsądnego dowodów czy świadków.

²⁸ Por. stanowisko A. Wróbla, który podnosi, że nie jest celowe i zasadne konstruowanie prawa do sądu jako swoistego metaprawa nadrzędnego w odniesieniu do określonych w konstytucji praw i wolności osobistych mających za przedmiot uprawnienia procesowe. Zob. A. Wróbel, *Glosa do trzech wyroków Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 października 1998 r. (sygn. akt K 36/97) – konstytucyjna wyłączność sądu, z dnia 16 marca 1999 r. (sygn. akt SK 19/98) – prawo do sądu, z dnia 8 grudnia 1998 r. (sygn. akt K 41/97) – dwuinstancyjność postępowania sądowego*, „Przegląd Sejmowy” 2000, nr 1, s. 208.

²⁹ K. Marszał, *op. cit.*, s. 84.

Prawo do obrony przysługuje w postępowaniu dyscyplinarnym każdemu radcy prawnemu od chwili wszczęcia przeciwko niemu postępowania, a następnie obwinionemu od momentu przedstawienia zarzutów³⁰ aż do prawomocnego zakończenia postępowania i na etapie wykonywania kary. Zasada prawa do obrony ponadto oznacza, iż nie ogranicza się ono tylko do posiadania przez obwinionego obrońcy, lecz obejmuje całokształt instytucji prawnych przewidzianych w aktach normatywnych, których wykorzystanie pozwala obwinionemu dowodzić swojej niewinności lub wskazywać na okoliczności mogące mieć wpływ na orzeczenie o winie i w konsekwencji na wymiar kary³¹.

Zapewnienie prawa do obrony to nie tylko wprowadzenie do systemu prawa samorządowego odpowiednich przepisów statuujących powyższą zasadę, ale przede wszystkim zagwarantowanie właściwych warunków, aby przyznane uprawnienia mogły być w rzeczywistości wykonywane. Jako część prawa do sądu w sprawach dyscyplinarnych prawo do obrony ma charakter gwarancyjny.

Zasada rzetelności postępowania, będąca częścią prawa do sądu, funkcjonuje również jako zasada postępowania dyscyplinarnego³². W doktrynie prawa karnego zasada ta występuje także pod nazwą „zasady lojalności”³³. Zarówno pojęcie „rzetelności”, jak i „lojalności” (w znaczeniu „uczciwości”, „prawości”, „sumienności”) nie występuje w języku kodeksu postępowania karnego. Zasadę rzetelności postępowania doktryna procesu karnego definiuje jako normę ogólną, w myśl której organy procesowe są obowiązane do rzetelnego prowadzenia postępowania, co oznacza lojalne informowanie oskarżonego o prawach i obowiązkach, unikanie przymusu, groźby bezprawnej i podstępów w stosunku do oskarżonego jako strony i źródła dowodu oraz nieprzewidzianych w ustawie metod naruszających reguły uczciwego zachowania się³⁴. Do zasady rzetelności postępowania, będącej częścią zasady prawa do sądu w sprawach karnych, można zatem zaliczyć przede wszystkim prawo uczestników postępowania karnego do informacji o ich prawach i obowiązkach oraz zakaz wprowadzania w błąd w jakikolwiek sposób uczestnika procesu (art. 16 § 1 i § 2 k.p.k.). Zasada ta znajduje zastosowanie również w postępowaniu dyscyplinarnym.

Zasada dwuinstancyjności postępowania dyscyplinarnego jest realizowana w praktyce, gdyż od orzeczeń okręgowego sądu dyscyplinarnego wydanych

³⁰ Zgodnie z art. 68 ust. 3 ustawy o radcach prawnych „Obwinionym jest radca prawny lub aplikant radcowski, co do którego wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów”.

³¹ K. Działocha, *Prawo do sądu w poglądach Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Polskie zmiany ustrojowe w literaturze prawniczej*, red. R. Balicki, B. Banaszak, M. Jabłoński, Wrocław 1997, s. 257.

³² Na temat zasady rzetelności postępowania zob. szerzej: *Rzetelny proces karny*, red. P. Wieliński, Warszawa 2009.

³³ A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994, s. 218.

³⁴ R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*, Warszawa 2009, s. 112.

w I instancji przysługuje odwołanie do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego³⁵. Zasada ta nie działa natomiast w sytuacjach, kiedy okręgowy sąd dyscyplinarny jest instancją odwoławczą, sprawującą wobec niektórych faz postępowania lub określonych czynności funkcję kontrolną, np. w przypadku odwołania od odmowy wszczęcia postępowania lub umorzenia postępowania dokonanego przez rzecznika dyscyplinarnego (stosuje się odpowiednio art. 426 § 1 k.p.k.).

Z zasady prawa do sądu, także w postępowaniu dyscyplinarnym, wynika, że podstawą rozstrzygnięcia o odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego jest postępowanie dyscyplinarne, które jest sprawiedliwe. W postępowaniu dyscyplinarnym sąd dyscyplinarny jest zatem również niezależny³⁶, członkowie sądów dyscyplinarnych są niezawisli³⁷, a postępowanie jest prowadzone bezstronnie i bez nieuzasadnionej zwłoki³⁸. Proceduralne i instytucjonalne elementy zasady prawa do sądu dotyczą bowiem, poza innymi postępowaniami, także postępowania dyscyplinarnego. Prawa człowieka, zarówno obwinionego, jak i pokrzywdzonego, wymagają, by wynik postępowania (czyli zapadłe orzeczenie) był sprawiedliwy³⁹.

Postępowaniu dyscyplinarnemu znana jest również zasada jawności postępowania, rozumiana jako jawność wewnętrzna i jawność zewnętrzna. Zgodnie z art. 355 k.p.k. „Rozprawa odbywa się jawnie. Ograniczenia jawności określa ustawa”. Oznacza to, że postępowanie dyscyplinarne, a przede wszystkim jego część zasadnicza, czyli rozprawa, odbywa się jawnie wobec publiczności. W państwie prawnym społeczeństwo także w sprawach dyscyplinarnych ma prawo uzyskać wszechstronną informację o przebiegu postępowania dyscyplinarnego i treści wydanego orzeczenia⁴⁰.

³⁵ Zgodnie z art. 70 ust. 4 ustawy o radcach prawnych „Od orzeczeń i postanowień kończących postępowanie dyscyplinarne odwołanie przysługuje stronom oraz ministrowi sprawiedliwości w terminie 14 dni od dnia doręczenia odpisu orzeczenia albo postanowienia wraz z uzasadnieniem oraz pouczeniem o terminie i sposobie wniesienia odwołania”.

³⁶ Zgodnie z art. 7 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego „Niezależność radcy prawnego jest gwarancją ochrony praw i wolności obywatela i sprawowania wymiaru sprawiedliwości, co oznacza, że radca prawny musi być wolny od wszelkich wpływów, a szczególnie tych, które mogą wynikać z jego osobistych interesów czy nacisków zewnętrznych, ograniczeń, nakłaniania, gróźb ingerencji bezpośredniej lub pośredniej z jakiegokolwiek strony lub z jakiegokolwiek powodu”.

³⁷ Zgodnie z art. 73 ustawy o radcach prawnych „Członkowie sądów dyscyplinarnych, w zakresie orzekania w sprawach dyscyplinarnych, podlegają tylko przepisom prawa. W literaturze podkreśla się, że zasada niezawisłości ma zastosowanie do wszystkich rodzajów odpowiedzialności. Członkowie organów orzekających są nie tylko niezawisli, ale także niezwiązani orzeczeniami innych organów, z wyjątkiem prawomocnych wyroków sądów”. Zob. K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, „Studia Prawnicze” 2015, nr 2, s. 129.

³⁸ Kodeks postępowania karnego posługuje się pojęciem „rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie” (art. 2 § 1 pkt 4).

³⁹ Zgodnie z art. 70³ ustawy o radcach prawnych „Rozstrzygnięcia sądu dyscyplinarnego zapadają w formie orzeczeń albo postanowień. Orzeczenie może być wydane jedynie na rozprawie”.

⁴⁰ Orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego są publikowane na stronie Krajowej Izby

Jawność wewnętrzna oznacza jawność wobec stron, a więc ich prawo do informacji o treści podejmowanych czynności procesowych oraz prawo do udziału w czynnościach podejmowanych w toku postępowania karnego. Jawność wewnętrzna nie może zostać wyłączona podczas rozprawy sądu dyscyplinarnego, nawet w przypadku przesłuchiwanie osoby zwolnionej z obowiązku zachowania tajemnicy państwowej, a tym bardziej tajemnicy służbowej, zawodowej lub związanej z wykonywaniem funkcji (art. 181 § 1 k.p.k.). W takich sytuacjach wyłączona jest tylko jawność zewnętrzna, z tym jednak, że przesłuchanie osoby zwolnionej z zachowania tajemnicy państwowej odbywa się bez udziału „osób wskazanych” (art. 361 § 2 k.p.k.)⁴¹.

VI.

Należy stwierdzić, że konstytucyjna zasada prawa do sądu jest rękojmią wzmocnienia procesowych gwarancji praw jednostki w postępowaniu dyscyplinarnym. Zasadę tę należy rozumieć jako prawo dostępu do sądu dyscyplinarnego w ściśle określonych przypadkach oraz jako prawo radcy prawnego, postawionego w stan obwinienia, do rzetelnego procesu, na czele z zasadą domniemania niewinności i prawem do obrony. Uprawnienia te wynikają z Konstytucji RP i są wzmocnione w postępowaniu dyscyplinarnym gwarancjami procesowymi z ustawy o radcach prawnych i kodeksu postępowania karnego.

Praworządne działanie prawa do sądu w społeczeństwie będzie miało miejsce w sytuacji, gdy jednostka będzie czynić zadość swoim uprawnieniom wynikającym z zasady prawa do sądu i będzie wewnętrznie przekonana o słuszności swojego postępowania, niezależnie od końcowego rozstrzygnięcia. W ustawie o radcach prawnych, wraz ze stosowanym odpowiednio kodeksem postępowania karnego, stworzono jednolite zasady postępowania dyscyplinarnego zapewniające podstawowe gwarancje ochrony praw i wolności obwinionego. Jak wspomniano wyżej, realizacja zasady prawa do sądu dyscyplinarnego w pełni jest realizowana przez sąd dyscyplinarny jako organ samorządu radców prawnych. Odebranie radcom prawnym (i innym prawniczym samorządom zawodowym, np. adwokatom) sądownictwa dyscyplinarnego i przekazanie kompetencji w tym zakresie do sądów powszechnych uderzy natomiast w istotę funkcjonowania samorządu i uniemożliwi sprawowanie konstytucyjnej pieczy nad wykonywaniem zawodu radcy prawnego⁴². Jako przykład represyjnego działania sądownictwa

Radców Prawnych: <http://kirp.pl/postepowanie-dyscyplinarne/orzecznictwo-dyscyplinarne> [dostęp: 10.04.2016].

⁴¹ R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *op. cit.*, s. 101.

⁴² W literaturze przedmiotu toczyła się dyskusja na temat sporu, czy sądownictwo dyscyplinarne powinno być samorządowe czy państwowe. Zob. P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013, s. 301 i powołana tam literatura.

dyscyplinarnego można wskazać rodzaje kar orzeczonych przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w latach 2005–2014 (tab. 1)⁴³.

Tab. 1. Rodzaje kar orzeczonych przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w latach 2005–2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Uniewinnienie	1	2	3	3	6	4	5	6	10	5
Upomnienie	2	6	10	12	15	11	13	20	18	24
Nagana z ostrzeżeniem	6	6	6	4	5	12	15	18	11	11
Kara pieniężna	5	2	1	3	8	9	7	6	8	15
Zawieszenie prawa do wykonywania zawodu	2	4	2	6	1	3	6	4	4	12
Pozbawienie prawa do wykonywania zawodu	1	1	1	1	–	–	–	2	1	9

Źródło: opracowanie własne.

BIBLIOGRAFIA

Bischofberger P., *Die Verfahrensgarantie der Europäischen Konvention zum Schutze der Menschenrechten und Grundfreiheiten (art. 5 und 6) in ihrer Einwirkung an das schweizerische Strafrecht*, Zürich 1972.

Bujko W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2015.

⁴³ KIRP, *Rodzaje kar orzeczonych przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w latach 2005–2014*, <http://kirp.pl/wp-content/uploads/2015/02/WSD-2005-2014....pdf> [dostęp: 10.04.2016]. W 2011 r. Wyższy Sąd Dyscyplinarny rozpoznał 81 spraw, wydał 68 orzeczeń, 13 postanowień i 254 zarządzenia w bieżących sprawach oraz uchylił 20 orzeczeń Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych i sprawy te przekazał do ponownego rozpoznania, zaś dwa postępowania umorzył. W 2012 r. Wyższy Sąd Dyscyplinarny rozpoznał 124 sprawy, wydał 97 orzeczeń i 27 postanowień oraz uchylił 31 orzeczeń Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych i sprawy te przekazał do ponownego rozpoznania, zaś 10 postępowań umorzył. W 2013 r. Wyższy Sąd Dyscyplinarny rozpoznał 102 sprawy, wydał 83 orzeczenia i 19 postanowień oraz uchylił 29 orzeczeń Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych i sprawy te przekazał do ponownego rozpoznania, zaś 10 postępowań umorzył. W 2014 r. Wyższy Sąd Dyscyplinarny rozpoznał 196 spraw, wydał 119 orzeczeń i 77 postanowień oraz uchylił 43 orzeczenia Okręgowych Sądów Dyscyplinarnych i sprawy te przekazał do ponownego rozpoznania, zaś sześć postępowań umorzył.

- Ceglarska-Piłat K., *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, „Studia Prawnicze” 2015, nr 2.
- Czarnecki P., *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013.
- Daszkiewicz W., *Konstytucyjne prawo do sądu a nowy Kodeks postępowania karnego (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Nowy Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, red. E. Skrętowicz, Kraków 1998.
- Durkheim E., *O podziale pracy społecznej*, Warszawa 1999.
- Działocha K., *Prawo do sądu w poglądach Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Polskie zmiany ustrojowe w literaturze prawniczej*, red. R. Balicki, B. Banaszak, M. Jabłoński, Wrocław 1997.
- Hofmański P., *Prawo do sądu w sprawach karnych jako gwarancja ochrony praw człowieka*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997.
- KIRP, <http://kirp.pl/postepowanie-dyscyplinarne/orzecznictwo-dyscyplinarne> [dostęp: 10.04.2016].
- KIRP, *Kodeks Etyki Radcy Prawnego*, <http://kirp.pl/etyka-i-wykonywanie-zawodu/etyka/kodeks-etyki-radcy-prawnego> [dostęp: 10.04.2016].
- KIRP, *Rodzaje kar orzeczonych przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w latach 2005–2014*, <http://kirp.pl/wp-content/uploads/2015/02/WSD-2005-2014....pdf> [dostęp: 10.04.2016].
- Kmieciak R., Skrętowicz E., *Proces karny. Część ogólna*, Warszawa 2009.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U., nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Marszał K., *Proces karny*, Katowice 2008.
- Murzynowski A., *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994.
- Pilipiec S., *Współczesna rola radcy prawnego*, [w:] *Prawo wobec wyzwań współczesności*, red. P. Ruczkowski, Kielce 2011.
- Pilipiec S., Szreniawski P., *Socjologia administracji. Zarys wykładu*, Toruń 2013.
- Przybysz P., *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*, „Państwo i Prawo” 1998, z. 8.
- Rzetelny proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2009.
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 o radcach prawnych (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 637, 993, 1778).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U., nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U., nr 89, poz. 555 z późn. zm.).
- Wróbel A., *Glosa do trzech wyroków Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 października 1998 r. (sygn. akt K 36/97) – konstytucyjna wyłączność sądu, z dnia 16 marca 1999 r. (sygn. akt SK 19/98) – prawo do sądu, z dnia 8 grudnia 1998 r. (sygn. akt K 41/97) – dwuinstancyjność postępowania sądowego*, „Przeгляд Sejmowy” 2000, nr 1.
- Wyrok TK z dnia 8 grudnia 1998 r., sygn. akt K 41/97, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19981581043> [dostęp: 10.05.2016].
- Wyrok TK z dnia 25 czerwca 2012 r., sygn. akt K 9/10, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20120000760&min=1> [dostęp: 10.05.2016].
- Wyrok TK z dnia 29 stycznia 2013 r., sygn. akt SK 28/11, <http://isap.sejm.gov.pl/Download.jsessionid=C71D428AF0B1D39F2062CAFB2CF9EC77?id=WDU20130000164&type=1> [dostęp: 10.05.2016].
- Załącznik do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. – Kodeks Etyki Radcy Prawnego.
- Załącznik do uchwały nr 99/IX/2015 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 11 września 2015 r. w sprawie Regulaminu funkcjonowania sądów dyscyplinarnych samorządu radców prawnych, http://kirp.pl/wp-content/uploads/2015/02/Uchwa%C5%82a_KRRP_99_IX_2015.pdf [dostęp: 10.05.2016].

SUMMARY

Self-governments of legal advisors represent legal advisors practice profession in which the public repose confidence, and such self-governments shall concern themselves with the proper practice of such professions in accordance with, and for the purpose of protecting, the public interest. Legal advisors self-governments shall concern themselves with the proper practice of such professions is formal in the disciplinary case. Disciplinary case is repressive and extrajudicial. Legal advisors right to the court is also a similar right to the state court but is guided by the disciplinary prosecutor and disciplinary court. The right to the court, as a personal right of each individual, is defined in Article 45, § 1 of the Constitution which states “Everyone shall have the right to a fair and public hearing of his case, without undue delay, before a competent, impartial and independent court”. Thus, the right to the court consists of a few inseparable elements: 1) the right to access the court, that is the right to initiate court proceedings in the case of infringing the protected rights of an individual; the access has to be genuine due to, among others, the right territorial organization of courts and reasonable fees, 2) the right to fair proceedings, that is the proper shaping of the court proceedings (based on the proper procedure, honest and public trial, participation of the suing individual in the proceedings which guarantee their rights), 3) the right to court judgement (receiving a court decision solving the issue within reasonable time), 4) the right to defence, 5) the right to be heard (the right to information, taking positions, considering actual statements and legal demands). It seems that the right to court judgement, the right to defence and to be heard are all included in the widely interpreted right to fair proceedings. A complementary item to the right to sue is Article 77, § 2 of the Constitution of the Republic of Poland according to which “Statutes shall not bar the recourse by any person to the courts in pursuit of claims alleging infringement of freedoms or rights”.

Keywords: legal advisor; disciplinary case; self-governments of legal advisors; the right to access the court; the right to fair proceedings; the right to court judgement; the right to defence; the right to be heard